

Håkan Aspeborg: *Bönder och barbarer. Helsingborgsområdets järnålder*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2008. 152 s., ill. ISBN 978-91-977096-3-7.

En tur med bilen genom nordvästra Skånes landskap får åtminstone mig att tänka på alla spår som människor lämnat efter sig. Byggnader, gårdar, byar och vägar pekar bakåt till olika delar av det förflytna. Men även mer ”naturliga” inslag som skogsdungar, ängsliknande marker och andra topografiska skiftningar bär på signaler om var och hur människor har levt.

Det är påfallande hur många av dessa tecken som syftar på historisk tid, dvs. medeltiden och framåt. Tiden före, den förhistoriska, tycks vi veta så mycket mindre om, delvis för att de skriftliga källorna är få, delvis för att samhället stöptes om tämligen grundligt just i vägskälet mellan vikingatid och medeltid. Byar och socknar organiserades. Kyrkan fick en mycket stark ställning. Jordbruket utvecklades, liksom stadsväsendet.

Därför är det alltid triggande med försök att göra lokala skildringar av det förhistoriska landskapet. Arkeologen Håkan Aspeborg har gjort ett försök i boken *Bönder och barbarer. Helsingborgsområdets järnålder*.

Aspeborg delar upp sin skildring i två halvor. En är baserad på arkeologiska fynd, den andra på ett par av de förhistoriska texter som trots allt finns och som i olika avseenden uttalar sig om ”germanerna”, om folken i norra Europa och Norden.

Boken berör tiden 500 f. Kr. till vikingatidens slut, dvs. ca 1050. Från periodens första 1 000 år är fynden ganska fåtaliga, t.ex. dräktnålar, spännen, mynt och figurer i metall. De stora gravhögar som vi fortfarande ser i landskapet hör framförallt till bronsåldern, dvs. den föregående perioden. I Helsingborgslandskapet är gravarna från järnåldern få. Det kan bero på en minskad befolkning men också på att ändrade begravnings seder har gjort det svårare att upptäcka platserna.

De upptäckta boplatserna är också få i Helsingborgslandskapet. Från dem som ändå identifierats noterar Aspeborg hur husen starkt påminner om motsvarigheter i hela norra och västra Europa. Byggnaderna brukar kallas för stolphus och hade parallellt ställda stolpar, pelare, som bar upp taket. Författaren beskriver resterna av en boplatz i Rydebäck, söder om Helsingborg, från tiden 200 till 100 f. Kr. De två husen hade haft en yta av 20 x 6 meter och minst tre rum. Hushållen var inte organiserade i byar utan i större familjer bestående av tre till fyra vuxna plus barn.

Trots allt finns det en hel del att veta om denna förhistoriska tid. Aspeborg försöker beskriva alla möjliga aspekter på mänskligt liv. Det blir en lätt katalogartad framställning. Kanske hade en bättre lösning varit att försöka rekonstruera inte bara enskilda hus utan också individuella, delvis fiktiva människoöden. Otvivelaktigt är det ju så att vi måste skarva i berättelserna där källorna inte räcker till.

Aspeborg menar sig komma järnålderns människor närmare in på livet i bokens andra del, där källorna till berättelsen är ”några romerska historieskrivare, några tyska präster, medeltida isländska krönikörer och några arabiska resenärer”.

Jag är benägen att ha motsatt uppfattning. Aspeborgs historia lämnar här i väsentliga delar det lokala perspektivet till förmån för både osäkrare och mer allmänna beskrivningar av människor i norra Europa i allmänhet och Norden i synnerhet. Alla dessa förhistoriska texter – bl.a. Julius Caesars *Om de galliska krigen* och Cornelius Tacitus *Germanerna* – är intressanta, men de fäster dåligt i det lokala materialet.

Aspeborg säger sig ha skrivit sin ”högst personliga berättelse” om hur livet tedde sig i Helsingborgsområdet under järnåldern. Jag tror att den hade vunnit på att vara ännu mer personlig och framförallt mer lokal. Nu förefaller det som om nordvästra Skåne i alla väsentliga delar skulle kunna bytas ut mot vilket landskapsavsnitt som helst i norra Europa och södra Skandinavien. Föremål, gravar, hus och gårdar sätts in i sammanhang som långt ifrån är lokala; s.k. analogier görs till andra grävningar. De lokala fynden blir utbytbara i den allmänna jämförelsen.

Det är ingen kritik jag egentligen vill rikta mot författaren. Det är snarare en beskrivning av den arkeologiska berättargenrens villkor. Aspeborg gör ett gott försök. Men de olika materialen – de uppgrävda föremålen och de lästa texterna – förmår liksom inte tala med eller berika varandra.

De förhistoriska lämningarnas fragmentariska karaktär gör det tydligen svårt att analysera dem från ett lokalt perspektiv. Måhända handlar det om källornas bristande detaljrikedom eller kanske om att järnåldern var just så likartad i hela det Nordeuropa som denna sorts arkeologi berättar om. Eller för att göra en halsbrytande anakronistisk jämförelse – kanske har vi här helt enkelt att göra med ett förhistoriskt monokulturellt samhälle som de mest förhårdade unionisterna inom EU drömmer om.

Lars-Eric Jönsson, Lund